

On hyvä kokemus päästä lukemaan juuri omaa työtään käsittelevää tutkimusta. Tämä kokemus oli meille mahdollinen, sillä Kristiina Brunila tutki omaa työtään ja kirjoitti kokemuksistaan kasvatustieteen väitöskirjan ”Parasta ennen: tasa-arvotyön projektitapaistuminen”. Tutkimus käsittelee julkisrahoitteisia tasa-arvoprojekteja työn ja ammattina. Erityisen antoisaa oli lukea Brunilan analyysia siitä, millaisia haasteita liittyy tasa-arvosta ”oikein” puhumiseen. Hänen tutkimuksensa luettuaamme hahmotimme entistä paremmin, miksi ja miten tämä työ on muotoutunut sellaiseksi kuin se on.

Brunilan aineisto koostuu 99 julkisrahoitteisen tasa-arvoprojektin dokumentista sekä 30:n eri puolilla Suomea tasa-arvotyötä tehneen henkilön haastattelusta. Näissä projekteissa on edistetty tasa-arvoa työelämässä, kasvatuksessa ja koulutuksessa. Tutkimuksen aikajänne ulottuu 1970-luvulta noin vuoteen 2005. Pääpaino on 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvulla, jolloin EU-rahoituksella on ollut merkittävä rooli tasa-arvotyön suuntaajana. Brunila käsittelee tutkimuksessaan sitä, miten tasa-arvotyö ja siihen liittyvä sukupuoli ovat Suomessa muotoutuneet, minkälaisia jännitteitä tasa-arvotyöstä on ollut löydettävissä sekä minkälainen toimijuus on ollut tasa-arvotyössä tarjolla ja mahdollista.

Brunilan tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu foucault’laiseen ajatukseen todellisuuden diskursiivisesta muotoutumisesta sekä feministiseen jälkistrukturalistiseen teoriaan. Hän lukee aineistoaan käyttämällä foucault’laista diskurssianalyttistä ja genealogista lähestymistapaa sekä dekonstruktivistista luenta. Feministisen tutkimuksen

EN OLE FEMINISTI, MUTTA...

Kristiina Brunila: Parasta ennen. Tasa-arvotyön projektitapaistuminen. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 222. Helsingin yliopisto 2009. 221 s.

tradition mukaisesti hän pyrkii mahdollisimman tarkasti asemoimaan itsensä tutkijana osaksi tutkimustaan. Brunila muistuttaa useaan kertaan, ettei paikkaa vallan ulkopuolella ole olemassa. Tähän kysymykseen törmäsimme kirjaa lukiessamme, kun pohdimme, kannattaako kaltaistemme pätkittäisestä projektirahasta riippuvaisten tasa-arvotutkijoiden referoida muille tutkimusta, jossa tulee kuuluviin projektityötä koskevia kriittisiä äänenpajinoja.

Brunila lanseeraa väitöskirjassaan kehittämänsä käsitteen projektitapaistuminen, joka pienen totuttelun jälkeen alkaakin tuntua toimivalta. Hän päätyi kehittämään oman käsitteen, koska halusi väistää haltuun ottamista ja liiketaloudellisia määrittelyjä, joista projekteja koskeva kirjallisuus on koostunut. Brunila määrittelee projektitapaistumisen kulttuuriseksi vallan muodoksi, jonka kanssa tasa-arvotyössä neuvotellaan. Projektitapaistuminen ohjaa sitä, miten tasa-arvosta pitää puhua tullakseen kuulluksi. Projektitapaistuminen on tuonut tasa-arvotyölle jatkuvuutta, mutta samalla toistanut heteronormatiivisuutta ja taloudellisten intressien mukaan toimimista.

Erityisesti 1990-luvun laman ja Suomen EU-jäsenyyden myötä tasa-arvotyötä alkoi leimata markkinoiden kieli. Oman lisänsä toivat valtionosuus- ja tulosohjaisuudistukset, julkishallinnon hajautuminen ja uusi julkishallintoajattelu. Samalla tasa-arvotyö muuttui yhä

projektikeskeisemmäksi. Tasa-arvon edistäminen sinällään ei riitä legitimoimaan tasa-arvotyötä, vaan myös tästä julkisen sektorin hyvinvointityöhön lukeutuvasta toiminnasta tulee seurata (ainakin välillistä) taloudellista hyötyä. Brunilan mukaan esimerkiksi EU:n mukanaan tuoma hyvien käytäntöjen käsite on vaikuttanut siihen, että

tasa-arvotyöstä tuli tulostietoista ja käytännönläheisyyttä tavoittelevaa toimintaa. Mutta siinä missä hyvien käytäntöjen kieli on teknirationalaista, taloutta palvelevaa ja yksinkertaistettua kieltä, on sukupuoleen liittyvät monimutkaiset valtasuhteet ”lähestulkoon mahdotonta pukea kehottavaksi, jämäkäksi, yksinkertaiseksi ja tilanteesta toiseen helposti sellaisenaan siirrettäväksi käytännöksi”. Näitä ongelmia Brunila kuvaa osin omakohtaisten kokemustensa kautta, mikä tekee tutkimuksen kielestä elävää.

Tutkimuksen pääotsikko ”Parasta ennen” viittaa siihen, että projekteissa tuotetulla tiedolla ja hyvillä käytännöillä on parasta ennen -päiväyksensä. Rahoituksen rakenteet vaativat jatkuvasti uusia innovaatioita. Tutkijat ja kehittäjät vastaavat vaatimukseen tuottamalla yhä uusia omaperäisiä helposti levitettäviä hyviä käytäntöjä, joista moni kuitenkin unohtuu varsin nopeasti – ehkä tullakseen taas keksytyksi uudelleen hieman muuntuneessa muodossa. Tämä ei liene vierasta myöskään muille kuin tasa-arvotyötä tekeville työelämän tutkijoille ja kehittäjille. Brunila kuvaa, miten samat ongelmat, kuten koulutuksen ja työelämän jakautumisen naisten ja miesten aloihin sekä naisiin kohdistuva palkkasyrjintä toistuvat hankesuunnitelmissa ja raporteissa yli kolmenkymmenen vuoden ajan. Jokaisen projektisukupolven ja

yksittäisen projektin tulee keksiä näihin massiivisiin rakenteellisiin ongelmiin ratkaisu.

Tasa-arvotyön projektitapaistuminen pitää sisällään neuvottelutaidon, jonka Brunila nimeää diskurssitaituruudeksi. Tämän ilmiön tunnistamme paremmin kuin hyvin. Markkinoiden kielellä puhuminen on yksi osa diskurssitaituruutta, minkä muutkin työelämän kehittäjät tunnustanevat. Kukapa ei olisi koskaan hankesuunnitelmassaan vedonnut tuottavuuden kasvuun, kilpailukykyyn tai työvoimapulan / työttömyysongelman ratkaisemiseen, vaikka hankkeen tarpeellisuuden olisi voinut perustella myös ”pelkällä” hyvinvoinnin tai työelämän laadun parantamisella. Tasa-arvotyössä diskurssitaituruuteen liittyy myös sukupuolten tasa-arvosta ”oikein” puhuminen. Pitää esimerkiksi välttää vihaiseksi tai feministiksi leimautumista. Brunila nimeää ilmiön tunnekuriksi. Kuulluksi tullakseen tasa-arvotyön tekijöiden on tavoiteltava neutraalia tunnetilaa, vaikka mitätointi ja häirintä ovat Brunilan haastateltavien mukaan tasa-arvotyöntekijän arkipäivää. Kenties tästä syystä Brunilan haastateltavat kuvasivat myös työhön väsymistä ja siitä luopumista.

Brunila kuvaa, miten projektidokumenteissa tasa-arvotyö näyttäytyy kuitenkin menestystarinana, jossa ei ilmaannu suuria ongelmia – ainakaan sellaisia, joihin projektista itsestään ei löydy ratkaisua. Menestystarinan juonessa vastusten ja niiden voittamisen kuvaamisen tarkoitus on vain vahvistaa projektien menestystarinaa. Menestystarina toimii sulkemalla tarkastelun ulkopuolelle projektiin sisältyvät valtasuhteet. Kontrastina

Brunila kertoo tutkimuksessaan toisenlaisen tarinan tasa-arvotyöstä: ”Käytännössä projektit koostuvat toisilleen vieraista puhetavoista, eri paikkoihin hajaantuneista ihmisistä ja keskenään erilaisista intresseistä, jotka eivät välttämättä kohtaa, vaan synnyttävät sen sijaan konflikteja”.

Brunilan analyysissä keskeistä on paradoksaalisuus. Tasa-arvotyöhön sisältyy keskenään jännitteisiä vastakkainasetteluja, jotka kilpailevat kuulluksi tulemisesta. Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvo saatetaan tasa-arvotyössä asettaa toissijaiseksi vaikkapa ikään liittyvään tasa-arvoon nähden. Tällainen joko-tai -ajattelu peittää alleen sen, että ikätasa-arvoon liittyvät kysymykset ovat usein sukupuolittuneita. Brunila pyrkii ylittämään vastakkainasettelun etsimällä aineistostaan paradoksaalisuuksia, samaan aikaan läsnä olevia keskenään vastakkain asettuvia ja toisistaan riippuvaisia vastinpareja. Paradoksaalisuusiin juuttumisen sijaan Brunila tarkastelee, millä tavalla ne toimivat.

Yksi tällainen paradoksaalisuus on, että projektitapaistuminen on samanaikaisesti tehnyt tasa-arvo-ongelmia sekä näkyväksi että peittänyt niitä alleen, jopa tuottanut sukupuoleen perustuvaa eriarvoisuutta. Esimerkiksi teknologiaprojekteille tyypillinen kehäliike on Brunilan mukaan ollut tyttöjen ja naisten toiseuttaminen ja toiseudesta nostaminen. Nostaminen on vuosikymmenten ajan tapahtunut auttamalla tyttöjä ja naisia kohti miehekkäänä pidettyjen asioiden hallintaa. Sen sijaan, että tarkasteltaisiin sukupuolistuneita valtasuhteita laajasti, on ongelmaksi

pääsääntöisesti määritelty nainen ja naiseus, ratkaisuksi naiseen kohdistuva muutostyö.

Brunila vastaa tutkimuskysymyksiinsä elävästi. Esityksestä tulee hyvin ilmi, että hänellä on kokemusta tasa-arvoprojekteissa tehtävästä työstä ja siihen liittyvistä neuvotteluista ja paradokseista, joiden kuvaamisessa ja analysoinnissa näemme tutkimuksen erityisen vahvuuden.

Brunilan mukaan 2000-luvun tasa-arvoprojektit ovat pitkälti irrallaan naistutkimuksesta, toisin kuin 1980-luvun vastaavat hankkeet. Vaikka emme pidä nykyistä tilannetta näin vieraantuneena tutkimuksesta, tunnistamme Brunilan kuvaaman naistutkimuksen ja käytännön tasa-arvotyön rajapinnalla taiteilun: projektissa ja sen raportissa ei saa käyttää liian paljon eikä liian vaikeita käsitteitä. Tällaista rajankäyntiä tosin harrastaa epäilemättä lisäksemme moni muukin kehittäjä-tutkija. Tutkimusavusteisen kehittämisen tai toimintatutkimuksen näkökulmat eivät tule Brunilan väitöskirjassa esiin. Toimintatutkimuksen teoriasta olisi saattanut löytyä peilauspintaa Brunilan ongelmallisessa valossa esittele mille tasa-arvotyötä tekevän ”tietäjän” ja kohteena olevan ”valistettavan” positioille.

Kaikki projekti- ja kehittämis-työtä tehneet löytänevät Brunilan tutkimuksesta jotakin tuttua, mutta tämän foorumin lukijoista työelämän laadun, työhyvinvoinnin ja erityisesti sukupuolten tasa-arvon kehittämiseen osallistuneet voivat löytää yhtymäkohtia omaan työhönsä liittyviin ilmiöihin. Tätäkin useampi lienee pohtinut omien tutkimusintressiensä suhdetta ajankohtaisiin rahoitusmahdollisuuksiin. *Hanna-Leena Autio & Hanna Ylästalo*